

Canaletto – malarz, który uchwycił Warszawę

RODZAJ LEKCJI:

lekcja stacjonarna

GRUPA WIEKOWA:

szkoła podstawowa klasy 4–8

METODA PRACY:

- miniwykład nauczyciela,
- wspólna praca z uczniami,
- samodzielna praca,
- podsumowanie lekcji,
- praca domowa.

CZAS TRWANIA:

1 godzina lekcyjna

CELE LEKCJI:

- Uczniowie poznają sylwetkę Bernarda Bellotto zwanego „Canaletto”.
- Uczniowie poznają główne warszawskie dzieła Canaletta, ówczesny wygląd miasta i jego mieszkańców oraz wkład malarza w odbudowę Warszawy.
- Uczniowie potrafią wykorzystać we własnej działalności twórczej współczesne media, np. aparat fotograficzny, komputer.

POMOCE DYDAKTYCZNE:

Zdjęcia obrazów Canaletta.

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. WPROWADZENIE PRZEZ NAUCZYCIELA W TEMAT ZAJĘĆ (10 minut):

Nauczyciel pyta uczniów, czy znają osobę Canaletta. Stara się uzyskać od nich jak najwięcej informacji o tej postaci. Naprowadza uczniów na szczegóły jego biografii poprzez pytania skąd pochodził, z jakim krajem kojarzy się jego nazwisko, w jakich czasach żył i pracował, z czego zasłynął dla Warszawy. Na koniec przekazuje te informacje, które zostały pominięte przez uczniów.

2. ROZWINIĘCIE TEMATU ZAJĘĆ (22 minuty):

Nauczyciel prezentuje prace Canaletta. Na początku może pokazać wszystkie bądź większość prac. Zadaje uczniom pytanie, czy rozpoznają miejsca albo charakterystyczne obiekty. Następnie sam albo z pomocą uczniów wybiera dwie-trzy fotografie, które bardziej szczegółowo omawia z uczniami. Początkowo zaczyna od architektury, zwracając uwagę, że obrazy Canaletta przedstawiają wiele obiektów z dzielnic, placów i ulic Warszawy stanisławowskiej. Ukazują zarówno samo miasto, jak i jego peryferie, tj. tereny łazienkowskie, łąki wilanowskie czy Pragę. Można dostrzec przenikanie się wsi do miasta, gdzie wśród małych drewnianych domostw wyrastają wykwintne pałace (Widok Ujazdowa i Łazienek) i na odwrót, gdy na skutek ożywienia gospodarczego, rozwoju przemysłu i handlu do miasta tłumnie ściga ludność wiejska, która rozlewa się po ulicach Warszawy. Można zwrócić uwagę na przeobrażanie miasta, jego dysproporcje i sprzeczności. Z architektonicznie ułożonym Krakowskim Przedmieściem sąsiadują nieuporządkowane drewniaki Powiśla (Widok Warszawy z Pałacem Ordynackim). Naprzeciwko Pałacu Krasińskich (siedziby władz państwowych) widać niezabudowaną, zagraconą kamieniami i drewnem działkę, na której pasą się krowy (Plac Krasińskich). Przed Kościołem Wizytek odbywa się targ na siano, a tuż obok stoją drewniane zabudowania gospodarcze (Kościół Wizytek). Można wskazać, że Canaletto trzykrotnie maluje najbardziej reprezentacyjną ulicę – Krakowskie Przedmieście. Raz od strony placu Zamkowego i dwa razy w kierunku tego placu (od kościoła św. Krzyża i od posągu Matki Boskiej Passawskiej).

W dalszej części nauczyciel zwraca uwagę na szczegóły życia ulicznego. Prosi uczniów, aby opowiedzieli, co widzą na obrazach. Zwraca uwagę na różnorodność warstw społecznych, które silnie ze sobą kontrastują (dworzanie w pudrowanych perukach kontra nędzarze, którzy w łachmanach wyciągają rękę po datki). Pyta uczniów, jakie widać sceny życia codziennego (handel, przeprawa przez Wisłę, rozmowy i gawędy ludzi, robotnicy pracują przy budowach, pasterze pasą krowy, etc.).

Na koniec nauczyciel podkreśla, że dzięki precyzyjnemu odtworzeniu architektury, wierności i dokładności, prace Canaletta zostały wykorzystane do odbudowy powojennych zniszczeń Warszawy.

3. REKAPITULACJA (5 minut):

Nauczyciel przypomina, że prace Canaletta są kopalnią informacji dla historyków architektury, urbanistów, kostiumologów czy ogrodników. Są one zarówno dziełem sztuki, jak i materiałem dokumentalnym dot. ówczesnych obyczajów, z zadziwiającą precyzją rysunku, perspektywy, wycucia cech stylowych i piękna architektury. Zaznacza, że Canaletto trafił na jeden z najbardziej dynamicznych i przełomowych momentów rozwoju Warszawy. Podkreśla niezwykłą wartość tych prac i tragiczne dzieje związane z ich ochroną przed najeźdźcami i działaniami wojennymi. Nie tylko przedstawiają one więc Warszawę, ale stanowią właściwie jej część jako nielicznie zachowane tak wyjątkowej klasy zabytki.

4. ZADANIE PRACY DOMOWEJ (5 minut):

Nauczyciel – w zależności od wieku uczniów – zadaje uczniom pracę domową:

1. Wykonanie zdjęcia nt. „Życie na ulicy” – wywołanie go i przedstawienie w formie krótkiego referatu.
2. Wykonanie zdjęcia – kadru podobnego do wybranego obrazu Canaletta – i opisanie zmian, jakie zaszły na przestrzeni wieków.

BAZA WIEDZY DLA PROWADZĄCEGO ZAJĘCIA:

1.

Bernardo Belotto urodził się 30 stycznia 1720 r. w Wenecji. Pochodził z rodziny mieszczańskiej, w której zawód malarza był dziedziczny (malował również jego dziadek i wujek). Nim przybył do Polski, działał w Wenecji i innych włoskich miastach, a następnie m.in. w Wiedniu, Dreźnie czy Monachium. Zastłynął dzięki temu jako malarz wedut (wł. widok, panorama) – pejzaży miejskich przedstawiających ogólny widok miasta lub jego fragment. Bernardo znalazł się w Warszawie wraz ze swym synem Lorenzo (także malarzem) w drodze na dwór carycy Katarzyny II. Otrzymał jednak od króla polskiego Stanisława Augusta na tyle korzystne propozycje pracy, że zdecydował się pozostać w Polsce. Od 1768 był malarzem nadwornym. Początkowo pracował przy dekoracji malarskiej Zamku Ujazdowskiego (1767–70). Z tych prac zachował się jedynie Projekt plafonu (w zbiorach Muzeum Narodowego w Warszawie), gdyż pozostałe dzieła uległy zniszczeniu w roku 1784 przy przebudowie zamku na koszary.

Bernardo Bellotto zmarł w Warszawie w 17 listopada 1780 r. Jego nagrobek w kościele kapucynów nie zachował się do naszych czasów.

2.

Głównym warszawskim dziełem Bellotta jest wykonany na zamówienie królewskie cykl 26 wedut z widokami miasta powstałych w latach 1770–80, do Zamku Królewskiego w Warszawie, do specjalnie przeznaczonej na nie sali zwanej Salą Prospektową (zmienioną w latach późniejszych na Salę Canaletta). Do naszych czasów zachowały się 24 obrazy, z czego 22 znajdują się w Zamku Królewskim: *Krakowskie Przedmieście od strony Bramy Krakowskiej* (1767–68 r.), *Kolumna Zygmunta III od strony zejścia do Wisły* (1767–70 r.), *Widok Warszawy od strony Pragi* (1770 r.), *Widok Warszawy z Pałacem Ordynackim* (1772 r.), *Krakowskie Przedmieście w stronę Placu Zamkowego* (1774 r.), *Widok Łąk Wilanowskich* (1775 r.), *Widok Pałacu Wilanowskiego od strony podjazdu* (1776 r.), *Widok Pałacu Wilanowskiego od strony parku* (1776 r.), *Widok Pałacu Wilanowskiego od strony południowej* (1777 r.), *Widok Pałacu Wilanowskiego od strony północno-wschodniej* (1777 r.), *Ulica Długa* (1777 r.), *Ulica Miodowa* (1777 r.),

Kolumna Zygmunta III od strony zejścia do Wisły (1767–70)

Kościół Brygidek i Arsenal (1778)

Kościół Karmelitów (1780)

Kościół Reformatów (1779)

Kościół Sakramentek (1778)

Kościół Wyzysław (1780)

Krakowskie Przedmieście od strony Bramy Krakowskiej (1767-68)

Krakowskie Przedmieście od strony Nowego Świata (1778)

Krakowskie Przedmieście od strony Placu Zamkowego (1774)

Pałac Błękitny (1779)

Pałac Mniszchów (1779)

Plac Krasińskich (1778)

Plac Żelaznej Bramy (1779)

Ulica Długa (1777)

Ulica Miodowa (1777)

Widok łąk wilanowskich (1775)

Widok Pałacu Wilanowskiego od strony parku (1776)

Widok Pałacu Wilanowskiego od strony podjazdu (1776)

Widok Pałacu Wilanowskiego od strony południowej (1777)

Widok Pałacu Wilanowskiego od strony północno-wschodniej (1777)

Widok Warszawy od strony Pragi, 1770

Widok Warszawy z Pałacem Ordynackim (1772)

Kościół Brygidek i Arsenał (1778 r.), Kościół Sakramentek (1778 r.), Plac Krasińskich (1778 r.), Krakowskie Przedmieście od strony Nowego Świata (1778 r.), Pałac Błękitny (1779 r.), Kościół Reformatów (1779 r.), Pałac Mniszchów (1779 r.), Plac Żelaznej Bramy (1779 r.), Kościół Karmelitów (1780 r.), Kościół Wizytek (1780 r.); dwa obrazy w Muzeum Narodowym w Warszawie: *Widok Warszawy z tarasu Zamku Królewskiego* (1773 r.) oraz *Widok Ujazdowa i łązienek* (1776 r.). Dwa widoki zaginęły: *Kolumna Zygmunta III od strony zejścia do Wisły z królem wizytującym spalone w 1767 skrzydło Zamku* (1771 r.), oraz *Plac Żelaznej Bramy od strony koszar Mirowskich*.

Canaletto w swoich pracach przedstawia w sposób niezwykle precyzyjny obraz Warszawy w czasach panowania Stanisława Augusta. Dostrzec to można zarówno w widokach z bliska, jak i obejmujących Warszawę szerokim spojrzeniem. Dzięki jego pracom możemy rozróżnić kilka warstw chronologicznych i stylowych w warszawskiej architekturze. Najdawniejsza z nich to barok z czasów Zygmunta III, Władysława IV i Jana III Sobieskiego widoczny w kościele brygidek, kościele sakramentek, Kolumnie Zygmunta czy Pałacu Krasińskich. Kolejna, późnobarokowa i rokoko, to kościół św. Krzyża i wizytek oraz pałace: Pod Blachą, Błękitny, Biskupów Krakowskich i Mniszchów. Ostatnia ówczesna dla Canaletta warstwa zachwyca nas budowlami o formach klasycystycznych, wzniesionych lub przebudowanych za czasów Stanisława Augusta. Będzie to Pałac Teppera, fasada kościoła karmelitów czy Biały Domek w *Widoku Ujazdowa i łązienek*. Dzięki temu mamy utrwalone nie tylko najważniejsze istniejące obiekty miasta, ale i pokazany proces transformacji i wprowadzania zmian w wyglądzie ówczesnej Warszawy.

Fascynujący jest fakt, że Canaletto nigdy nie przedstawia żadnego obiektu w odosobnieniu, lecz ukazuje je w całej okazałości wraz z otoczeniem: sąsiednimi budynkami, placem, ulicą, a przede wszystkim ludźmi, którzy tworzą prawdziwy, niemal żywy obraz ruchu i życia, jaki tętnił w mieście. Zaskakujące jest drobiazgowo i staranne określenie tychże postaci, ich sylwetki, ubioru, stroju czy nawet całej sceny, w której uczestniczą. Mamy więc przekaz rozmaitych czynności, zajęć, sposobów zarobkowania i spędzania wolnego czasu. W przedstawianych scenach mamy przedstawicieli wszystkich warstw społecznych od króla, poprzez magnatów i duchowieństwo, szlachtę aż do mieszczan, żydów, chłopów czy żebraków. Współcześnie niezwykle cenne jest choćby odwzorowanie samych typów ubioru: cywilnego, duchownego, wojskowego, szlacheckiego, mieszczańskiego, chłopskiego, w stylu występującym w Polsce i w innych krajach.

Canaletto słynie przede wszystkim jako malarz architektury. Do sporządzenia rysunków przygotowywał z natury Bellotto, tak jak wszyscy twórcy vedut w XVIII w., używał przyrządu optycznego zwanego camera obscura, który umożliwiał bezbłędne zarejestrowanie proporcji budynków oraz perspektywy. Widok był malowany i wykańczany w pracowni. Uroku dodawało znakomite wyczucie cech stylowych i piękna architektonicznego, szczegółów takich jak relief, kolor czy faktura obiektu. To właśnie te prace pozwoliły artystom, inżynierom i robotnikom odtworzyć wiele obiektów czy detali architektonicznych podczas powojennej odbudowy stolicy.

LITERATURA:

- *Warszawa w obrazach Bernarda Belotta Canaletta*, T. Sawicki, Warszawa-Kraków 1927.
- *Canaletto, Malarz Warszawy*, M. Wallis, PiW, Kraków 1954.